

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486 2442, факс (044) 236 1049,
ministry@mon.gov.ua

Від 09.08.2012 № 1/9-557

На № _____ від _____

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
Київської і Севастопольської міських
державних адміністрацій

Головам рад ректорів (директорів)
вищих навчальних закладів I-IV рівнів
акредитації, ректорам (директорам)
вищих навчальних закладів I-IV рівнів
акредитації

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Щодо методичних
рекомендацій із громадянської освіти та виховання

Міністерство надсилає для практичного використання методичні рекомендації з громадянської освіти та виховання у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році.

Просимо довести їх до відома керівників навчальних закладів та педагогічних працівників.

Рекомендації будуть розміщені на сайті МОНмолодьспорту www.mon.gov.ua та на сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua

Перший заступник Міністра

Є. М. Суліма

Додаток
до листа Міністерства освіти
і науки, молоді та спорту України
від 09.08.2012 № 1/9-557

Методичні рекомендації
щодо громадянської освіти та виховання в навчальних закладах

У 2012-2013 навчальному році вивчення елективних курсів з громадянської освіти для учнів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за такими програмами:

Для учнів 9(10) класу - курс «Ми - громадяни України» підготовлений за підтримки Міністерства освіти і науки України, Центру Мершона Університету штату Огайо (США) та Центру громадянської освіти (Польща) в рамках проекту «Освіта для демократії в Україні» авторським колективом педагогів - членів Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба». Програма курсу та навчально-методичний комплекс «Ми - громадяни України» рекомендована Міністерством освіти і науки України (листи МОН № 1/11-2817, № 1/11-2816 від 20.06.2001).

Для учнів 7(8) класу - навчальний курс «Вчимося бути громадянами» створений авторським колективом педагогів - членів Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» та рекомендований Міністерством освіти і науки України (лист МОН № 1/11-7680 від 26.12.2005). Курс носить пропедевтичний характер і ставить на меті виховувати сучасного громадянина-патріота Української держави, готувати учнівську молодь до виконання ролі активних громадян, ознайомити її з громадянськими навичками і цінностями, необхідними для ефективної участі у житті громади. Всі програми розміщені на офіційному сайті Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» <http://www.novadoba.org.ua/>.

Для учнів 11 класу - курс за вибором «Громадянська освіта: основи демократії» (авт. Бакка Т. В., Ладиченко Т. В., Марголіна Л. В., Рябов С. Г.), який не лише забезпечує певний обсяг знань, а й сприяє виробленню в учнів компетентності, необхідної для повноцінного життя в демократичному суспільстві. Програма рекомендована Міністерством освіти і науки України (лист МОН № 1/11-1652 від 12.03.2010).

При вивченні правознавчих дисциплін, інших навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу у вищих навчальних закладах розкриваються зміст і значення міжнародних та вітчизняних актів, які сприяють побудові та розвитку громадянського суспільства, зокрема: Декларації прав людини, Законів України «Про об'єднання громадян», «Про соціальний діалог в Україні», «Про місцеве самоврядування», «Про інформацію», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про доступ до публічної інформації», «Про безоплатну судову допомогу» тощо.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» «зміст вищої освіти - обумовлений цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва».

Впровадження в педагогічну практику навчання студентів та підвищення кваліфікації викладачів програми «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (лист Інституту інноваційних технологій та змісту освіти від 20.05.2011 № 1.4/18-1626) сприятиме отриманню ними знань та умінь протистояти маніпулятивним технологіям мас-медіа, викривленню картини світу, негативному висвітленню соціальних тенденцій, що підвищить їх медіа компетентність – важливого фактора культурного і духовного зростання особистості людини в умовах відкритого громадянського суспільства.

Крім того, наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 затверджено «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», які мають програмний характер і розраховані на весь період виховної діяльності з учнями конкретного класу з урахуванням вікових, індивідуальних та психолого-педагогічних особливостей учнів (для роботи з учнями 1-4, 5-9 та 10-11 класів). Метою «Основних орієнтирів виховання» є створення цілісної моделі виховної системи на основі громадянських та загальнолюдських цінностей. Відповідно зміст виховної діяльності складається із таких ключових ліній: ціннісне ставлення до себе, сім'ї, родини, людей, до праці, природи, культури і мистецтва, до суспільства і держави.

Виховання громадянина – це процес, який сприяє формуванню комплексу таких особистісних якостей і рис характеру, як патріотична свідомість, відповідальність і мужність, готовність працювати на благо Батьківщини, захищати та зміцнювати її міжнародний авторитет; повага до культури, звичаїв і традицій національних спільнот в Україні, висока культура міжнаціонального спілкування.

Відповідно до Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 № 41, педагогічними колективами навчальних закладів має проводитися робота, спрямована на формування соціальної активності та громадянської самосвідомості молоді через розвиток органів учнівського самоврядування, яке має діяти на основі демократичних цінностей.

У сучасній школі поширена практика створення і функціонування різноманітних учнівських громадських структур: органи учнівського самоврядування, профільні самодіяльні об'єднання, тимчасові об'єднання для підготовки і проведення суспільно корисних заходів та ін. Найперспективнішим виглядає функціонування в загальноосвітніх закладах самобутніх учнівських громадських організацій (зі статутом, програмами діяльності, фіксованим членством тощо) як органічної складової соціально-виховної роботи школи. Роль і місце такої організації в школі, її авторитет серед учнів, педагогів, батьків - важливі показники ефективності і результативності виховної системи загальноосвітнього закладу. Створення

учнівської організації у школі є основою міжвікового конструктивного спілкування, соціальної адаптації, творчого розвитку учнів. Як правило, ініціюють створення учнівських організацій у школах дорослі - вчителі, соціальні педагоги, керівники, рідше - самі учні, їхні батьки. Педагогі-ініціатори добровільно стають кураторами, керівниками, лідерами дитячих об'єднань, їх активними учасниками. Саме ця група педагогів і дитячий актив, об'єднані в добровільні співтовариства, часто є генераторами нових ідей, реалізація яких може стати початковим етапом оформлення виховної системи або імпульсом до її розвитку.

Київську міську раду старшокласників (КМРС) було утворено 1998 року як керівний орган учнівського самоврядування столиці. Щорічні конференції та семінари, зустрічі представників «трикутника» з керівниками районної, міської та державної влади, виїзні навчально-оздоровчі збори, створення Всеукраїнської ради старшокласників, Учнівської ліги України та Всеукраїнської школи управлінської майстерності – все це результат діяльності Учнівської ліги Києва (УЛК) на чолі з КМРС.

З метою поширення демократичних засад у діяльності професійно-технічних навчальних закладів, посилення соціальної відповідальності, підвищення політичної культури, подолання явищ соціальної пасивності створюються умови для розвитку рад учнівського самоврядування. Участь в учнівському самоврядуванні – це можливість залучення учнівської молоді до радикальних перетворень, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Слід відмітити активність органів учнівського врядування професійно-технічних навчальних закладів, діяльність яких координують 27 обласних (міських) рад та центральний орган врядування професійно-технічних навчальних закладів - Всеукраїнська Рада. За сприяння Міністерства систематично організуються її засідання, на яких проходить обмін досвідом лідерів, їх навчання, спілкування, що сприяє підвищенню соціальної активності, вихованню духовності та культури, розвитку демократичних форм взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Зокрема, радами учнівського врядування професійно-технічних навчальних закладів організовано роботу «правових центрів» (Одеська область), ініційовано та проведено акції «Поміняй цигарку на цукерку» (Запорізька область), «Училище - наш дім» і «Посадимо квітку» (Івано-Франківська область).

Таким чином, найкращий спосіб пізнання демократії це набуття власного діяльнісного досвіду щодо неї. Здобуття старшокласниками навичок відстоювання власної громадянської позиції, програвання моделі соціально-економічної взаємодії людей, надання досвіду політичних дискусій, особистої участі в соціально-вагомій діяльності, взаємодії з соціальними інституціями, державними закладами та іншими формами соціальної практики, перші кроки по формуванню моделі громадянського суспільства на рівні гуртка, закладу - найбільш цінний практичний результат соціально-педагогічної технології, який є основою формування громадянської відповідальності в суспільстві.

Але слід враховувати, що згідно із ст. 17 Закону України «Про загальну середню освіту»: «У загальноосвітніх навчальних закладах забороняється утворення і діяльність організаційних структур політичних партій, а також

релігійних організацій і воєнізованих формувань. Примусове залучення учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів до вступу в будь-які об'єднання громадян, релігійні організації і воєнізовані формування забороняється.»

Загальноосвітній навчальний заклад залишається головною інституцією, перед якою стоять завдання:

розроблення й активне функціонування системи позаурочної виховної діяльності та методики, які забезпечують ефективність громадянського виховання учнів;

створення реальних умов, що впливають на підвищення ефективності виховного процесу з формування громадянської спрямованості особистості;

розроблення та впровадження особистісно зорієнтованих технологій формування громадянської спрямованості старшокласників.

особливості організації виховного процесу з формування громадянської спрямованості старшокласників та визначення критеріїв, показників і рівнів її сформованості;

розроблення та впровадження системи виховних методів і методик, що сприяють активізації формування громадянської спрямованості старшокласників;

виховання особистості, яка поважає і дотримується норм і правил співжиття, прийнятих у нашому суспільстві, традицій своїх співвітчизників, тобто певний тип соціально зумовленої поведінки.

Активну взаємодію учня з учителем та учнів між собою, самостійне і спільне прийняття рішень, що має бути вирішальною передумовою їх громадянської активності в майбутньому, варто використовувати такі форми роботи, як: «круглі столи», турніри ораторів, презентації-захисти, тематичні діалоги, дискусії, диспути, конкурси творчих робіт, ділові ігри, мозкові штурми, брифінги, телефон довіри, складання індивідуальних програм саморозвитку, зустрічі з громадськими діячами, залучення дітей та молоді до участі в значущих проєктах, акціях, програмах, форумах, фестивалях, інтелектуально-пізнавальних ігор з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційного спілкування, мережі Інтернет із зазначеної тематики.

Ініціювання громадських обговорень та консультацій щодо проєктів програмних документів, стратегічних рішень, які пропонуються адміністрацією вищих навчальних закладів, інформування викладацького і студентського колективів про результати діяльності і ефективність прийнятих рішень сприятиме формуванню активної громадянської позиції учасників навчально-виховного процесу.

Громадянська освіта і виховання покликані формувати в особистості когнітивні та поведінкові норми, що включають у себе вміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні висновки, брати участь у громадському житті, здатність орієнтуватися і адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізуватися тощо.

Інформацію про проведення заходів рекомендуємо розміщувати на шпальтах освітянських видань.